

MUSIQIY FAOLIYAT PSIXOLOGIYASI.

Parvina Xoliqova

Qo'qon davlat universiteti

3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'rganish maqsadi musiqa san'ati yordamida bolalarda axloqiy, estetik va ma'naviy qadriyatlar, qarashlar, e'tiqodlarni shakllantirishga hissa qo'shishdir. Darsda muloqotni tashkil qilishda siz qachon gapirishingiz mumkin va qachon gapirishingiz kerakligini va qachon bo'lmasa, musiqaning o'zi qachon "gapirishini" his qilish muhimdir. Ijodiy musiqiy vazifalar tufayli bolalarda aqliy faollik va qidiruv faolligini rivojlantirish mumkin.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, estetika, musiqa, iqtidor, qobiliyat, istedod, tinglash, idrok.

ПСИХОЛОГИЯ МУЗЫКАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.

Аннотация: В данной статье цель исследования заключается в том, чтобы посредством музыкального искусства способствовать формированию у детей нравственных, эстетических и духовных ценностей, взглядов и убеждений. При организации общения на уроке важно чувствовать, когда можно и нужно говорить самому, а когда следует позволить «говорить» самой музыке. Благодаря творческим музыкальным заданиям можно развивать у детей умственную активность и поисковую деятельность.

Ключевые слова: образование, воспитание, эстетика, музыка, одарённость, способность, талант, слушание, восприятие.

PSYCHOLOGY OF MUSICAL ACTIVITY.

Annotation: The aim of this article is to contribute to the formation of moral, aesthetic, and spiritual values, views, and beliefs in children through the art of

music. When organizing interaction during the lesson, it is important to sense when you can and should speak, and when you should let the music “speak” for itself. Creative musical tasks help develop children’s intellectual activity and exploratory thinking.

Keywords: *education, upbringing, aesthetics, music, giftedness, ability, talent, listening, perception.*

Musika o'qituvchisining kasbiy rivojlanishi jarayonida psixologik tayyorgarlik zarurati hech qanday shubha tug'dirmaydi. Psixologiya fani musika ta'lim muassasalarida o'qitiladi. Badiiy va ijodiy faoliyat psixologiyasi sohasidagi bilimlar, uning faoliyat turidan qat'iy nazar, professional musiqachi uchun zarurdir. Masalan, etarlicha yuqori psixologik va pedagogik kompetentsiyaga ega bo'lmasdan turib, yaxshi o'qituvchi bo'lish mumkin emas. Psixologik "tutqichlar" ijrochiga darslar va ommaviy chiqishlar paytida optimal ijodiy farovonlikka erishishga yordam beradi va sahnadagi stressni va tomoshabinlar qo'rquvi muammosini engishni osonlashtiradi. Tadqiqotchilarning fikricha, musika psixologiyasi G. Helmgoltsdan kelib chiqqan bo'lib, u “Eshitish sezgilari haqidagi ta'limot musika nazariyasining fiziologik asosi sifatida”¹. Bu sohaga katta hissa qo'shgan G. Riemann, E. Kurt, A. Vellek, G. Reves, K. Seashore, K. Martinsen, L. MacKinnon, T. Matei, V. Bardass va boshqalar. B. Teplov, L. Vygotskiy, L. Mazel, G. Kogan, E. Nezaykinskiy, V. Medushevskiy, M. Aranovskiy va boshqalarning asarlari.

Albatta, psixologiya sohasidagi eng keng ko'lamli bilimlar o'z-o'zidan iste'dodni yaratmaydi, lekin uning salohiyatli resurslaridan samarali foydalanishga yordam beradi. Musiqiy faoliyat psixologiyasini o'rganish "shaxs", "individuallik", "badiiy-ijodiy faoliyat" kabi tushunchalarni batafsil o'rganishdan boshlanishi kerak. Shaxs o'z-o'zini anglash va maqsadli, izchil, oqilona tashkil etilgan faoliyat tufayli shaxsga aylanadi, bu uni hayvonot olami vakillaridan ajratib turadi, unga o'z

¹ Musika nazariyasining fiziologik asosi sifatida eshitish sezgilari ta'limoti Hermann von Helmgoltz ISBN: 978-5-397-04798-2 Nashr qilingan yili: 2015 yil Nashriyot: Librocom Til: Ruscha Batafsil ma'lumot livelib.

harakatlarini erkin va ongli ravishda "axloqiy imperativ" ga bo'ysundirishga ko'rsatma beradi (I. Kant). Bu zamonaviy pedagogikaning strategik vazifasi - ijtimoiy va individual rivojlangan ideallarga muvofiq shaxsning o'z-o'zini anglashini shakllantirish va tuzatishdir. Individuallik muayyan shaxsni boshqa odamlardan ajratib turadigan narsadir. Qoida tariqasida, individuallik erta bolalik davridayoq o'zini namoyon qiladi. Keyinchalik, yoshlar mehnatga (shu jumladan, o'qish va kasb egallash bosqichiga) kirganlarida, individuallik bu faoliyatda o'ziga xos iz qoldiradi, uning tashqi va ichki qiyofasini belgilaydi. Badiiy va ijodiy faoliyatda - musiqa va adabiy tanlovlarda, yosh rassomlarning ochilish kunlarida, kinofestivallarda va teatrlashtirilgan yoshlar shoularida - odatda ko'plab yorqin va qiziqarli shaxslar o'zlarini e'lon qilishadi. Shu bilan birga, ularning hammasi ham kelajakda yorqin va qiziqarli shaxslarga aylanishga qodir emas. Shaxslar, birinchi navbatda, ijtimoiy munosabatlar sub'ektlarini o'z ichiga oladi, ularning faoliyati turli xil ijtimoiy aloqalar va aloqalarda ishtirok etish, ijtimoiy ahamiyatga ega normalar va munosabatlarga yo'naltirilganlik bilan tavsiflanadi. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, shaxs faqat qandaydir guruhdan ajralib turishi mumkin. Shu bilan birga, shaxsning muhim xususiyati barqaror, shakllangan "men-kontseptsiya", ya'ni, asosan uning motivatsion va semantik ustuvorliklarida, aksiologik ko'rsatmalarda, "yaqin" va "uzoq" muhitga, dunyoga va o'ziga bo'lgan munosabatida aniqlangan shaxsning rivojlangan o'zini o'zi anglashi. Badiiy va ijodiy faoliyatda shaxsning roli nihoyatda katta. Uni yaratgan yoki ijro etgan shaxsning shaxsiyati har doim yaratilgan san'at asarida yoki uning talqinida eriydi, bu ularni yagona va yagona qiladi. Ijodiy shaxs haqiqatan ham almashtirib bo'lmaydigan narsadir ("O'rnini almashtirib bo'lmaydigan odamlar yo'q" degan mashhur tamoyilga ziddir). Har bir chinakam badiiy asar o'z ijodkorining shaxsiyati kabi noyob va o'zgarmasdir. O'qituvchining pedagogik faoliyati va shaxsiyati haqida ham shunday deyish mumkin – u o'quvchilar bilan haqiqiy muloqot jarayonida qanday o'ziga xos va o'zgarmasdir, qandaydir musiqachi/rassom/aktyor, yozuvchi va boshqalarning shaxsiyati qanday o'zgarmasdir. Musiqa o'qituvchisining kasbiy ahamiyatli

(ustuvor) fazilatlarini. Musiqani badiiy faoliyat sifatida yaratish butunlay o'ziga xosdir. Bu erda, albatta, zarur musiqiy bilim va ko'nikmalar muhim ahamiyatga ega. Ammo ularning o'zi etarli emas. Shuningdek, o'qituvchini o'quvchilarni/o'quvchilarni musiqa bilan o'ziga rom eta oladigan, uni tinglash va zavq bilan ijro etishga ishtiyoq uyg'otadigan, yuksak san'at bilan muloqot qilishga, uni mustaqil izlashga intiladigan Shaxsga aylantiradigan zarur fazilatlar ham mavjud. V. A. Suxomlinskiyning pedagogik qarashlarida musiqiy ta'lim "bolalarning barkamol shaxsini shakllantirishning tarkibiy qismlaridan biri sifatida. ibora bilan aytganda, musiqa darslari nafaqat musiqachini, balki, avvalo, insonni tarbiyalaydi." ²

Musiqa fanlari o'qituvchisining kasbiy ahamiyatli fazilatlarini va xususiyatlari orasida, shubhasiz, butun guruh va har bir talaba bilan individual ravishda yuqori ijodiy darajada muloqot qilish qobiliyatidir. A. Suxomlinskiy shunday yozgan edi: "Musiqa ezgulikka, go'zallikka, insoniylikka jalb etishning eng mo'jizali, eng nozik vositasidir, musiqa ohangining go'zalligini tuyg'usi bolaning o'ziga xos go'zalligini ochib beradi – kichkina odam o'z qadr-qimmatini anglaydi, ongini rivojlantiradi. bolaning ma'naviy quvvati, uning ijodiy faolligi o'yinsiz, ertaksiz bo'lmaganidek, musiqasiz ham bolalar hayoti mumkin emas." ³

Darhaqiqat, musiqa ko'p narsaga qodir: u insonga hissiy ta'sir ko'rsatadi, unda yaxshi his-tuyg'ularni uyg'otadi va davom etish istagini uyg'otadi. V. Suxomlinskiyning novator o'qituvchi sifatidagi g'oyalari shu bilan ajralib turadiki, u sovet tuzumidagi totalitar tuzumga qaramasdan, bolalarni dunyoni butunlay boshqacha pozitsiyadan – ezgulikdan, go'zallikdan, adolatdan, ornomusdan ko'rishga majbur qilishga harakat qildi Vasiliy Aleksandrovich pedagogikasi ta'lim tizimini aks ettiradi, unda o'quvchi shaxsi atrofdagi voqelikni o'ziga xos tarzda his qilish va idrok etishga qodir bo'lgan eng yuqori qadriyat sifatida

² Suxomlinskiy, V.A. Haqiqiy odamni qanday tarbiyalash kerak: / V.A. Suxomlinskiy. M.: Pedagogika, 1990. 288 b.

³ Suxomlinskiy, V.A. Haqiqiy odamni qanday tarbiyalash kerak: / V.A. Suxomlinskiy. M.: Pedagogika, 1990. 302 b.

tan olinadi. Bunday kechinmalarni ochib berish uchun xalq o'qituvchisi bolalarni musiqiy asarlar tinglashga jalb qilgan, bunda bolalarda bir tomondan, ikki xil tuyg'ularni boshdan kechirish imkoniga ega bo'lsa, ikkinchi tomondan, musiqa ularni ongida eng yorqin xotiralarni uyg'otishga majbur qilgan, bu dunyoning barcha shafqatsizligini ko'rsatdi. Musiqa - idrok etishning o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadigan tovushlar va intonatsiyalar tili. Ma'lumki, ba'zi musiqiy asarlar didni tarbiyalashi va ijtimoiy doiramizga ta'sir qilishi mumkin. Darhaqiqat, bola nafaqat tovushlarni, balki bastakor etkazmoqchi bo'lgan fikrlar va istaklarni ham eshitadi. Uning ta'siri ostida ijodiy tasavvurning o'zi paydo bo'ladi va u orqali umuman hayotga munosabat o'zgaradi. Musiqa ilhom manbai, yaxshi o'qituvchi va hayot uchun haqiqiy do'stdir. Bu bolaning ta'lim mexanizmlari, xotirasi, psixikasi, hissiyotlari, aql-zakovati va tilini rivojlantirishga ta'sir qiladi. Musiqa bolada ham ijobiy, ham salbiy his-tuyg'ularni uyg'otishi mumkin. Musiqiy asarlar bilan birinchi marta tanishgan talaba o'zini qiziqtirgan ko'plab savollarga javob oladi. Ya'ni, musiqa informatsiondir, bu atrofimizdagi dunyo haqidagi bilimlarni sezilarli darajada oshiradi. Musiqa kichkina tinglovchini hayajonga soladi, hissiy munosabatni uyg'otadi, hayotiy hodisalar bilan tanishtiradi, uyushmalar, yangi g'oyalar, qarashlar va e'tiqodlarni keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, musiqa bolalarni birlashtiradi va ular o'rtasidagi aloqa vositasi sifatida ishlaydi. Musiqa san'ati haqiqatan ham insonga kuchli ta'sir qiladi. U hayotining birinchi yillaridayoq insonning madaniy yukini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Musiqa eng kuchli va hissiy san'at turidir. Aynan shu narsa sizni rangtasvir va adabiyot asarlariga butunlay boshqacha nuqtai nazardan qarashga, mazmunini tushunishga, estetik tuyg'uni rivojlantirishga undaydi.

Tinglovchi B.Asafievning mashhur "triadasi"ga asoslanib, musiqa psixologiyasining ijod psixologiyasi, ijro psixologiyasi, idrok psixologiyasi kabi tarmoqlarini ajratish mumkin. Musiqiy ijod psixologiyasi. Asosan, bu xayol, fantaziya va natijada yangi asarlar yaratish bilan bog'liq bo'lgan kompozitorlarning faoliyatiga taalluqlidir. Har bir bastakor individuallik va tan olinishga intiladi. Lekin,

shu bilan birga, bastakor ijrochilarning xususiyatlari va imkoniyatlarini, tembrlarini va cholg'u asboblarning mumkin bo'lgan effektlarini hisobga olishi kerak. Bundan tashqari, bastakor o'z asarini jamoatchilik qanday qabul qilishi, musiqa qaysi auditoriyaga qaratilganligi va boshqalar haqida o'ylaydi. Musiqa haqidagi har qanday suhbat faqat u bilan birga musiqa ijro etilganda mantiqiy bo'ladi. Musiqa suhbatda qatnashadi, tovushlar va intonatsiyalar tilidan foydalanib, dunyo, tabiat, odamlar haqida gapiradi. Bolaning ushbu noyob tilni bilishi musiqiy tovushga, musiqa yaratishga birinchi qiziqish paydo bo'lgan paytdan, musiqiy ifoda vositalari haqida gapirish istagi paydo bo'lgan paytdan boshlanadi. Musiqa tinglash bolalar uchun eng rivojlangan va ayni paytda qiyin musiqiy faoliyat turlaridan biridir. Unda bolalar boshqa turlarga nisbatan eng katta hajmdagi musiqiy taassurotlarga ega bo'lishadi. Ular musiqa tinglashni va eshitishni, tajriba qilishni va tahlil qilishni o'rganadilar. Tinglash jarayonida musiqiy idrok - fikrlash rivojlanadi. Musiqiy san'at tili haqidagi boshlang'ich g'oyalar, birinchi navbatda, sinfda bolalarning musiqiy faoliyatining turli turlarida (idrok etish, ijro etish, ijodkorlik) shakllanadi. Bundan tashqari, musiqa festivallari va kechalarida bolalar va kattalar o'rtasida ajoyib birdamlik, bir-biriga ishonch va xayrixohlik muhiti yaratiladi, bu esa bolaning musiqa olamiga muvaffaqiyatli kirib borishiga yordam beradi. Musiqani tinglashni, go'zallikdan bahramand bo'lishni bil". San'atda, ayniqsa musiqada bola hissiy ta'sirning guvohi bo'lishi kerak, unga hissiy namuna kerak. Bu bolalikning asosiy musiqa darslaridan biridir. Kattalarning o'zlari nafaqat musiqani sevishlari, bilishlari va etarli darajada musiqiy madaniyatga ega bo'lishlari, balki bolaning musiqa olamiga kirishi uchun maktabgacha yoshdagi bolalik davrining ichki ahamiyatini tushunishlari kerak. Musiqa san'ati hayotni rang-barangligida aks ettirib, bolaning dunyoqarashini kengaytiradi, ma'naviy olamini boyitadi. Musiqa muloqotni, ijodiy faoliyatni rag'batlantiradi, estetik zavq beradi. Bolaning his-tuyg'ulari va ongiga ta'sir qilish orqali uning faol empatiyasini rivojlantiradi. Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi bolalar uchun musiqani idrok etish katta qiyinchilik bo'lib, bu, bir tomondan, musiqiy badiiy tasvirning o'ziga xos xususiyatlari bilan,

ikkinchidan, maktabgacha yoshdagi bolaning yosh xususiyatlari bilan bog'liq. Beqaror diqqat va xotira imkoniyatlari cheklangan maktabgacha yoshdagi bolalar vaqt o'tishi bilan rivojlanadigan musiqiy tasvirni idrok etish va tushunish qiyin. Ular musiqa olamiga kirishda yordamga muhtoj, ularni eshitish va tushunishga yordam beradi. Musiqa idrokining rivojlanishi hali ham o'qituvchi tomonidan asarlarni ifodali ijro etish, so'z, o'yinchoqlar, illyustratsiyalar, rasmlar, amaliy san'at buyumlaridan mohirona foydalanishga asoslanadi. Musiqiy asarlarni tahlil qilish jarayonida bolalarga bo'lgan talablar asta-sekin o'sib boradi. Ular tinglagan musiqa haqida suhbat davomida o'qituvchi maktabgacha yoshdagi bolalarni mustaqil bayonotlar berishga undaydi. Bolalarning taassurotlarini chuqurlashtirish uchun musiqa rahbari o'z nutqining hissiy ranglanishini nazorat qiladi. O'qituvchi bolalarni musiqaning tabiatini tasvir mazmuni, unda ifodalangan kayfiyat bilan bog'lashga undaydi, yanada to'liqroq bayonotlar va baholarga erishadi. Tinglash va tahlildan so'ng, bolalar bog'chasida Ta'lim va tarbiya dasturining boshqa bo'limlarida, birinchi navbatda, musiqiy-ritmik harakatlarda, bolalar cholg'u asboblari chalishda qo'llaniladi, bu esa musiqani chuqurroq his qilish, tushunish va yodlashga yordam beradi. Eng yorqin, sevimli musiqa qismlari bayram matinelari uchun skriptlarga kiritilishi mumkin. Bolalar bog'chasidagi bayramlar - bu bolaning hayotidagi unutilmas sahifalar, uning taassurotlarining boy manbai. Shuning uchun bayramga tayyorgarlik ko'rish jarayonida ham, bayramona ertakning o'zida ham bolaning qalbida sezilarli iz qoldirishi mumkin bo'lgan yuksak badiiy musiqa ijro etilishi juda muhimdir. Psixologik ta'lim bo'lajak mutaxassisga musiqa san'atining psixologiyaning nozik jihatlari va musiqa pedagogikasi borasida bilim olishga yordam beradi. Bo'lajak pedagog, bastakor, ijrochi, musiqashunos, insonning ichki kechinmalari, uning o'y va intilishlari, tahliliy hisob-kitob va tasavvurlar parvozi, musiqiy asar ustida ishlash va uning konsertdagi ijrosi, iroda va xotira, xarakter va qobiliyat, shuningdek, musiqachi va tinglovchi shaxsiyatining boshqa psixologik sifatlarini yaxshi bilishi va etarlicha aniq tasavvur eta olishi kerak. Musiqa psixologiyasi – psixologiyaning shunday sohasiki, u musiqaviy eshitish qobiliyati,

eshitish sezgisining chegaralari, musiqaning lad, ritmikasini his qilish, sozni taktil (paypaslab) sezish, musiqaning anglanishi, yodda saqlanishi, ijro etilishi va undan bahramand bo'lish kabi masalani qamrab oladi. Musiqiy iste'dod va zakovat o'zining cheksiz imkoniyatlari, mo'jizaviy tabiati bilan bizni hayratga soladi va maftun etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Musika psixologiyasi" R.G'.Qodirov. "Musika" nashryoti Toshkent 2005 .
2. "Muzikikalnaya psixologiya" V.I.Petrushin M.1997
3. Hasanov. A . "Musika va tarbiya" -T O'qtuvchi 1993 .
4. Yusupova N. "Musika savodi ,metodika va ritmika" Toshkent 2010. "Musika" nashryoti.
5. Achildiyeva M. Ikromova F. The ballet "To'maris" in the culture of Uzbek ballet plase and significance Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development ISSN (E):2751-1731 15-19 bet (Berlin Germany 2022) Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences (E)ISSN:2181-1784 www.oriens.uz SJIF 2023 = 6.131 / ASI Factor = 1.7 3(5), May, 2023 383
6. Achildiyeva M. Ikromova F. "O'zbek musika san'atida maqomning o'rni" Proceedings of Global Technovation 2nd International Multidisciplinary Scientific Conferense . London 2020 90-93 bet
7. Achildiyeva M. Xojimamatov A. Yuldasheva D. Ikromova F. "Uyghur Folk Singing Genre" Turkish Online Journal of Qualitative (TOJQI) Inquiry (Turkiya 2021) 3509-3517 bet (SCOPUS)
8. M.Achildiyeva 2021 Academic Yunus Rajabi and His Scientific Heristage Annals of Romanian Society for Cyell Biology 25(4) 9092-9100
9. Achildiyeva M, Xojimamatov A, Ikromova F (2022) Shashmaqom saboqlari: "Navo" maqomi xususida. INTERNATIONAL JOURNAL FOR ENGINEERING AND MANAGEMENT RESEARCH 11(01) 55-58
10. Maxfuzakhon Karimova, Muyassarkhon Achildiyeva, Farangiz Ikromova (2021) USE FROM REDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN MUSIC LESSONS

EUROPEAN SCHOLAR JOURNAL “An open access, peer reviewed multidisciplinary journal” 2 (4) 460-463

11. Xojimamatov A. Nazarxodjayeva R. Korrupsiya – asr vabosi

12. Ikromova F. O'ZBEKISTON XALQ HOFIZI OCHILXON OTAXONOVNING HAYOT YO'LI CHIZGILARI. INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL SCIENCE Vol. 1 No. 3 (2022): 151-156

